N.A.
Vishesh vyapti
विशेष व्याप्ति
Sanskrit
Paper - Handwritten
N.A. (very old)
14 Folio
14.6" X 4.7"
Complete

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

श्रीगणेशायनमः॥ अथविशेषव्याप्तिशिरोमणिः॥ अद्वेत्यादि॥ अत्यन्ताभावाप्रतिरूपादिसाध्यकपृथक्त्वेपृथिवीत्वादिहेतवव्याप्तिः॥ नचतत्ररूपवत्त्वादिकमे
वसाध्यं तच्चपरंपरासंबंधेनरूपवत्त्वादिकमेतेनचसंबंधेनतदभावः॥ नपृथिव्यादवृत्तिवाच्यंरूपादेःसाध्यतापत्तेः॥ व्याप्यत्वविशिष्टसत्वाद्यभावस्यंद्रव्या
दिवृत्तित्वात् सत्वादिसाध्यकद्रव्यत्वादावव्याप्तिश्च॥ अन्यथाविशिष्टतयासत्वादेः साध्यत्वेजातिमत्वादौ अतिप्रसंगात्॥ उत्वाद् इष्यतेचविशिष्टाभा
वस्यविशेष्यप्रतियोगित्वं द्रव्यत्वावच्छिन्नसाध्याभावस्यतत्रसत्वाच्च॥ अथाप्रतियोगित्वं प्रतियोगित्वाभावः सचयेनरूपेणतद्रूपावच्छिन्नस्यव्याप्यत्वंहेतौ
अस्तिचायंरूपत्वेरूपत्वादिनानपृथिव्यादिनिष्ठाभावप्रतियोगित्वंइतिप्रत्ययात्॥ इतिचेन्न तादृशप्रतीत्याहिरूपत्वादेप्रतियोगितायाअवच्छेदकत्वाना
वेदमुच्यतेनतुतदभावावच्छेदकत्वं सर्वत्रैवरूपेपृथिवीनिष्ठाभावप्रतियोगित्वेनकुत्रापिरूपेतदभावइत्यबाधितप्रत्ययात् अन्यथापोयोधर्मेनाव यस्ययस्य
च्छेदकः॥ तत्तदवच्छेदेनैवतत्तदभावोप्युक्तरीत्यासिद्धेत् प्रमेयधूमत्वेननवन्हिमन्निष्ठाभावप्रतियोगित्वमितिप्रत्ययात् तदवच्छेदेनतादृशप्रतियोगित्व
भावस्यापिसुवचत्वाच्च॥ अथप्रमेयधूमत्वंगौरवेणनसामानाधिकरण्यप्रतियोगितावच्छेदकं विवक्षितं चात्रतथेतिचेत् असामानाधिकरणधूमकव्यक्ति
वृत्तितयावन्हित्वमपिनतदवच्छेदकंकंबुग्रीवादिमत्वादिनाचघटादेरसाध्यतापत्तिरितिबहुव्याकोपः॥ अतएवप्रमेयधूमत्वंगौरवेणप्रतियोगितायाः
इवतच्छून्यतायाअपिनावच्छेदकमित्युक्तावपिननिस्तारः॥ अत्रवदंति॥ अप्रतियोगित्वं प्रतियोगितानवच्छेदकधर्मवत्वं नचैवंपूर्वस्मात् अभेदः॥ तत्र
साध्यजातीयसमानाधिकरणसाधनजातीभावस्य अत्रचसाध्यसाधनसामानाधिकरण्यस्यव्याप्तित्वेतात्पर्यात् घटकयोस्तादृशप्रतियोगितावच्छे
दकतात्वान्योन्याभावात्मताभावयोर्भेदाच्छेदइत्यपिकश्चित्॥ अत्यंताभावगर्भवत्सामान्यविशेषभेदेनान्योन्याभावगर्भमपिव्याप्तिः

वि॥ शि॥ द्वयमाह यत्समानाधिकरणेत्यादि लक्षणद्वयेन प्रथमे एकस्य साध्याधिकरणत्वांशस्याधिक्यात् द्वितीयलक्षणं अत्र यद्यपि नानाव्यक्तिसाध्यकस्थले तत्तत्साध्यव
त तत्साध्यवत्त्वस्य च साधनसमानाधिकरणान्योन्याभावप्रतियोगित्वात् तदवच्छेदकत्वाच्च अव्याप्तिः तथापि यद्रूपावच्छिन्नाधिकरणत्वं तादृशान्योन्या
१ भावप्रतियोगितानवच्छेदकं तद्रूपावच्छिन्नसाध्यसामानाधिकरण्यमित्यत्र तात्पर्यात् वन्ह्यादौ न संयोगादौ तद्वदादौ साध्ये सर्वत्र साक्षात्परंपरया अनु
गमकं चन्हित्वादिकमेव साध्यतावच्छेदकं तदवच्छिन्नवत्त्वस्य च न तादृशान्योन्याभावप्रतियोगितावच्छेदकत्वमिति यद्यद्रूपावच्छिन्नं यादृशरूपावच्छिन्नमन द
वच्छेदकमित्येतिवायथायथं पक्तव्यं तब्दैक्यस्यानुपादेयत्वात् अत्रैतादीयद्यप्युक्तरीत्या सर्वत्र तादृशप्रतियोगितानवच्छेदकत्वं पर्यंतानुधावनस्यानस्य त
मे कत्वेन अकिंचित्करत्वात् एवं तादृशाभावप्रतियोगित्वं न चापि विशिष्टसामानाधिकरण्यरूपायाः व्याप्तेर्व्यधिकरणासंभवित्वमात्रे तात्पर्यं व्याप्तिरेवेस ते
स्यकालिकीत्यादि अन्योन्याभावगर्भलक्षणस्याव्याप्यवृत्तिसाध्यकसद्धेतावव्याप्तिं निरस्यति न चेति अभेदस्येति तथा च मूले महीरुहो विहंगमसंयोगीनेति
प्रतीतेरनुभूयमानविशिष्टभेदो ह्येवं न्यायपि शिखीविनष्ट इति प्रतीतिवद्विशेषणाभावविषयतामात्रं कल्प्यते बाधकाबलात्तत्र च विशिष्टभेदे न बाध
कं तच्च तथा प्रतीतिबलात्तत्सिद्धिरप्रत्यूहैवेतिनातिप्रसंगः अचवदतीति अभेदस्य भेदाभावस्य ज्ञानं न बाधकं भेदवत्तत्प्रतियोगितावच्छेदकस्य संयोगात्मनः तद
भावस्याव्याप्यवृत्तित्वेन तदुपपत्तेः यद्वा इदं प्रतियोगितावच्छेदकावच्छिन्नप्रतियोगिज्ञाने तदत्यंताभावस्याग्रहात् अभावव्यवहाराच्च स एव तदभाव इति कल्प्यते तेन
यात्प्रतियोगितावच्छेदकधर्मग्रहे तद्वदन्योन्याभावस्याग्रहात् अभावव्यवहाराच्च स एव तस्याभाव इति निश्चीयते आधिक्येपि चाव्याप्यवृत्तित्वात् अत एवं न मूला
वच्छेदेन कपिसंयोगिभेदाभावज्ञानं तथा असंभवादसिद्धेश्च नापि कपिसंयोगिभेदस्य वृक्षावृत्तित्वज्ञानमसिद्धेः तद्वृत्तित्वस्यैवाग्रहात् नापि कपिसंयोगिभि व १

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

श्रीगणेशाय नमः ॥ साध्याभाववदवृत्तित्वमिति मूलं ननु वह्निमान् धूमादित्यादौ सद्धेतावव्याप्तिः हेत्वधिकरणतायामपि साध्याभावाधिकरणत ॥ ३ ॥
या तन्निरूपितत्वस्य हेतुनिष्ठायामाधेयतायां सत्त्वाधिकरणता निरूपितत्वस्य दधिकरणतानिरूपितत्वस्यापि आधेयतायां सर्वसम्मतत्वात्। न च हे
त्वाधिकरणताभिन्नत्वस्य साध्याभावाधिकरणे निवेशान्न दोष इति वाच्यं धूमाधिकरणताभिन्नं धूमादित्यादावप्रसिद्ध्यापत्तेः। न च साध्याभावा
ति धिकरणनिष्ठाधिकरणतानिरूपितवृत्तित्वाभावनिवेशान्नाप्रसिद्धिरिति वाच्यं तथापि घटभिन्नं घटत्वाधिकरणतावान् इत्यत्र साध्याभावा
धिकरणघटनिष्ठाया घटत्वाधिकरणताया निरूपितवृत्तित्वस्य निरुक्तहेतौ सत्त्वात् अव्याप्त्यापत्तेः इति चेन्न स्वनिष्ठावच्छेदकताकावच्छिन्ननि स्वनिष्ठनिरूप
रूपकतानिरूपितत्वस्वनिष्ठाधिकरणतानिरूपितत्वोभयसंबंधेन साध्याभावाधिकरणविशिष्टवृत्तित्वाभावस्य विवक्षितत्वात् अवच्छेदकता कतानिरूपितत्व
भिन्नं अधिकरणतात्वादि यत्रापि नाव्याप्तिः इति ध्येयं। ननु साध्याभावाधिकरणकनिरूपिताभावो व्याप्तिरस्तु किं वृत्तित्वपर्यन्तनिवेशनेति चेन्न धू धिकरणनिष्ठाधि
माभावस्य साध्याभावाधिकरणतानिरूपितप्रतियोगितया धूमे सत्त्वात् वह्निमान् धूमादित्यादावव्याप्तिरिति वाच्यं प्रागुक्तदोषवारणाय नि करणतानिरूपित
रुक्तोभयसंबंधेन साध्याभावाधिकरणविशिष्टाभावस्य भवतापि विवक्षितत्वात् ममापि तदुभयसंबंधेन तादृशाधिकरणविशिष्टाभावविवक्षा त्वोभयसंबंधेन
यां गौरवविरहात् यदि संयोगसंबंधावच्छिन्नप्रमेयाभाववत्त्वस्य साध्यतायां तत्संबंधावच्छिन्नज्ञेयाभाववद्धेतावव्याप्तिः साध्याभावस्य निखिल साध्याभावाधिकरण
प्रमेयस्वरूपतया निरुक्तोभयसंबंधेन घटादिरूपसाध्याभावाधिकरणवैशिष्ट्यस्य हेत्वभावप्रतियोगितायां सत्त्वादित्युच्यते तदा दी विशिष्टवृत्तित्वा
भावविवक्षितत्वा
त्

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

॥१॥ धिकारमते वृत्तित्वपर्यंतनिवेशस्य सार्थक्येपि हेत्वधिकरणतानिरूपित हेतुतावच्छेदकसंबंधावच्छिन्नवृत्तित्वीयस्वरूपेण वृत्ति
त्वाभावनिवेशकृत्स्नपूरणार्थमते यर्थमिति चेन्न साध्याभावाधिकरण धूमसंयोगनिरूपित प्रतियोगितामादाय वह्निमान् धूमादि
त्यादावव्याप्तेः न. संबंधावच्छिन्नवृत्तितायाः न. संबंध प्रतियोगितानतिरिक्तवृत्तितया सत्त्वा द्वैतो सत्वात् नच निरूक्त प्रतियोगिता
याः संयोगनिष्ठाधिकरणतानिरूपितत्वाभावात् नत्वं द्वैध्यं मिति वाच्यं धूमसंयोगस्यापि प्रतियोगितावत्संबंधावच्छिन्नधूमाधिकर
णतासत्वात् नादृशाधिकरणतानिरूपितायाः अपि निरूक्तसंयोगितास्वरूपत्वस्वीकारेयेयोपपत्त्यातिरिक्तकल्पने मानाभावेन
निरूक्तोभयसंबंधेन धूमनिरसंयोगप्रतियोगितायां न संयोगवैशिष्ट्यानपायात् नच हेतुतावच्छेदकसंबंधावच्छिन्नाधिकरणतानिरू ता
पितत्वस्य संसर्गघटत्वेन उक्तदोषइति वाच्यं निरूक्तवृत्तित्वीयस्वरूपेण वृत्तित्वाभावनिवेशकृत्स्नमथुराथमते सत्तावान् जा
तेरित्यादावव्याप्त्यापत्तिरिष्यानिवेशायोगात् अथ निरूक्त प्रतियोगिताकाधिकरणनिरूपितवृत्तित्वाभावप्रवेशे वह्न्य
धिकरणतावान् धूमादित्यत्राव्याप्तिः वह्न्यधिकरणत्व प्रतियोगिकस्वरूपप्रतियोगितायाः साध्यतावच्छेदकावच्छिन्नेतरत्वात् तया
संबंधावच्छिन्नाधेयतायाः न संबंधप्रतियोगितारूपत्वेन स्वरूपसंबंधावच्छिन्नतयाच निरूक्तप्रतियोगिताकस्वरूपवत्पवृत्ति ॥१॥

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

(अत्र पूर्वोक्ति)

निरूपितवृत्तित्वस्य हेतौ सत्वात् अतोऽभावेति न च निरुक्तस्वरूपस्याभावाभावत्वमस्त्येवेति वाच्यं अभावपदेन निरुक्तप्रतियोगि
ताघटितावच्छिन्नावच्छेदकतानिरूपिताभावत्वावच्छिन्नावच्छेदकतानिरूपित इत्यादिक्रमेण द्वितीयाभावादिविवक्षणात् न च प्रतियोगितावच्छि
न्नावच्छेदकताकत्वार्थकप्रतियोगिनापदं व्यर्थमिति वाच्यं अव्यवहिताभावघटकतया तदर्थक्यात् २ महानसीयवन्ह्यभावमादाय
वन्हिमान् धूमादित्यादावतिव्याप्तिवारणाय प्रतियोगितायां साध्यतावच्छेदकावच्छिन्नत्वं निवेशनीयमिति मथुरानाथेन ।। ननु प्रभाभाव x प्रतियो x स २५
गिनावच्छेदकताया न्यूनवारकपर्वतीयत्वात् साध्यतावच्छेदकावच्छिन्नप्रतियोगिताकाभावाधिकरणनिरूपितवृत्तित्वाभावस्य एव
व्याप्तित्वात् वन्हिसामान्याभाववद्वृत्तित्वसामान्याभावमादाय लक्षणसमन्वय इति चेन्न प्रतियोगितासंबंधावच्छिन्नतरसंबंधेन वह्नि
साध्यकपर्वतः पर्वतीयवन्ह्यभावान्यतरत्व हेतौ पर्वतीयवन्ह्यभाववन्निरूपितवृत्तित्वाभावस्य निरुक्तहेतौ सत्वात् दतिव्याप्तिरतः
द्वितीयाभावकूटे साध्यतावच्छेदकावच्छिन्नत्व [illegible] वच्छेदकताभिन्ना सति प्रतियोगितानिष्ठावच्छेदकताभिन्ना या अवच्छेदकता तदनिरूपक निरूपकत्वसंबं
धावच्छिन्नावच्छेदकतानिरूपकत्वनिष्ठावच्छेदकतानिरूपिताधिकरणतानिष्ठावच्छेदकतानिरूपितनिरूपितत्वसंबंधावच्छिन्ना या अवच्छेदकतायाश्च वृत्ति
त्वनिष्ठावच्छेदकतावन्निरूपितप्रतियोगिताकाभाववत्वं व्याप्तिर्वक्तव्यात् तथा च वन्हिमान् धूमादित्यादौ कूटान्तर्गतमहानसीयवन्ह्यभाववद्वृत्तित्वाभावासत्वात्
कूटनिवेशकल्पे निरुक्ताभाव कल्पे च वन्हिसामान्याभाववद्वृत्तित्वं नास्तीति प्रतीतिसिद्धाभावस्य न लक्षणघटकत्वं वन्हित्वावच्छिन्नत्वनिष्ठावच्छेदकता

निवेश x मा ^त्व

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

त्वनिष्ठा

॥२॥ भिन्ना सती प्रतियोगितावच्छेदकताभिन्नायां वह्नित्वेतरधर्मानवच्छिन्नत्वनिष्ठावच्छेदकतायां निरुक्ताभावीयप्रतियोगितानिष्ठावच्छेदकतानिरूपकत्वास
त्वात् अपि तु तदवच्छिन्नप्रतियोगिताकाभाववद्वृत्तित्वं नास्तीति प्रतीतिभावसिद्धस्यैव तस्य धूमे नास्तित्वद्विरोधिनो महानसीयवह्न्यभाववद्वृत्तित्वस्य सत्वात्
अव्याप्तिरतः प्रथमाभावप्रतियोगितायां साध्यतावच्छेदकेतरानवच्छिन्नत्वनिवेशः इदं च ग्रन्थे ध्येयं अनयारीत्या प्रथमाभावनिवेशो द्वितीयाभावप्रति
योगितानिरूपितप्रथमाभावप्रतियोगितानिष्ठावच्छेदकतासाध्यतावच्छेदकावच्छिन्नत्वं न द्वितीयाघटितत्वप्रतियोगिताविशिष्टावच्छिन्नत्वेन निवेश
त्वानिरूप नीयतो न तु तादृशावच्छेदकताश्रयभिन्नावच्छेदकत्वेनावयवीजनेऽपि हानृ ४ ननु गुणत्ववान् ज्ञानत्वात् इत्यत्र ज्ञाने इत्याद्यौ विषयित्व
कत्वे: अव्याप्यवृत्त्यादिसंबंधेन साध्याभाववति ज्ञाने हेतोः सत्वादव्याप्तिरिति उक्तमथुरानाथेन विषयितायाः वृत्त्यनियामकत्वाद्व्याप्यवृत्त्यादि ति
त्वं ४ अव्याप्यवृत्तिसाभाववद्वृत्तित्वं तथा च गुणत्वाभावाभावकत्वस्य गुणत्वरूपतया तज्ज्ञानीयो गुणः विषयीतया तद्वृत्तित्वस्य ज्ञाने सत्वात्
वे, साध्याभाववत्वेऽपि ज्ञानस्येति तद्वृत्तित्वं ज्ञानत्वे सुतरां प्रेति न दोषः विषयितायाः वृत्त्यनियामकत्वात् तद्घटितसंबंधस्यापि वृत्त्यनिया
मकत्वं अतः अभ्रे सत्ताज्ञानातिरित्यत्र व्याप्यत्वं तरं दूतं तं अघ ~~[illegible]~~ चित्रियामकसंबंधघटितानिरुक्तसंबंधः प्रसिद्धा एवेति बोध्यं ४ ध्येयं
अन्यद्दूत ज्ञानस्य कालोपाधित्वानुपगमेव वह्निसाध्यकेऽव्याप्ति अभावात् गुणत्ववान् इत्यादिके चेतु नत्राव्याप्तिरओस्यास्य तिनव्यमते
द्रव्यमात्रस्य अव्याप्यवृत्तित्वात् अतस्तत्परित्याग इत्याहुः ५ साध्यतावच्छेदकसंबंधावच्छिन्नसाध्याभाववृत्ति साध्यसामानीये

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

प्रतियोगितावच्छेदकसंबंधेन साध्याभाववत्वं वृत्तिनं तत्रैव आत्मप्रकारप्रमाविशेष्यत्वाभाववानात्मत्वादित्यत्र साध्यतावच्छे
दकसंबंधावच्छिन्नत्वाप्रवेशेऽव्याप्तिर्दुर्वारा अत्र यमाशंकाननुविशेष्यत्वाभावस्य साध्यतायामपि व्याप्तत्वाभावा वृत्तिसंभवान्न गुरु
धर्मस्य साध्यतावच्छेदकत्वं विफलमिति चेन्न तादृशाद्येकसंबंधप्रत्येकेन संबंधेन साध्याभावाधिकरणत्वोक्त्यापि तत्राव्याप्तिवारण
संभवात् तथाहि तादृशः संबंधो यथा स्वरूपः तथा कालिकोऽपि ताभ्यां साध्याभावप्रत्वं जन्यसत्वे तन्निरूपितवृत्तित्वाभावस्य आत्मत्वे सत्वात्
प्रकारकआत्मत्वप्रमाविशेष्यत्वाभावस्य साध्यत्वे तु आत्मत्वप्रकारकप्रमाविशेष्यत्वरूपसाध्याभावस्य न द्वयसंबंधेनाधिकरणाप्र
सिद्ध्या तु तरविशेषेणापि तत्राव्याप्तिवारणं न संभवति इति तत्राव्याप्तिदत्ता इति ध्येयं ॥ अत्र साध्यतावच्छेदकसंसर्गता
वच्छेदकेतरानवच्छिन्नतादृशसंसर्गतावच्छेदकतापर्याप्त्यधिकरणधर्मावच्छिन्नसंसर्गताकत्वमर्थः । अन्यथा आत्मानुयोगिकस्व
रूपेण साध्याभावस्य स्वरूपेऽयोभावस्य साध्यरूपतया स्वरूपस्यापि निरुक्तसाध्याभाववृत्तिसाध्यतासामानीयप्रतियोगितावच्छे
च्छेदकसंबंधत्वमिति तत्संबंधेन साध्याभावस्यात्मनि सत्वात् आत्मत्वप्रकारकप्रमाविशेष्यत्वाभाववान् आत्मत्वादित्यत्राव्या
प्तिनावकाशात् न्यूनवारकपर्याप्तिनिवेशे अतीतघटस्य कालिकसंबंधावच्छिन्नाभावस्यैतद्घटानुयोगिकस्वरूपेण साध्यतायां

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

॥२८॥ ३ एतदुपरक्तहेतावव्याप्तिः स्वरूपावच्छिन्नसाध्याभावस्याप्रसिद्ध्या नीलघटरूपतया तस्य कालिकावच्छिन्नाभावस्य स्वरूपस्य साध्यनिरूपितप्रतियोगिता
वच्छेदकसंबंधेन अतिरिक्तस्य साध्यतावच्छेदकसंबंधावच्छिन्नसाध्याभावस्याधिकरणे एतद्घटे हेतोः सत्त्वादिति सर्वत्र विशेष्या ७ अभावे साध्यीय
त्वानिवेशे कालिकावच्छिन्नघटाभावस्य कालिकावच्छिन्नाभावे कालिके न साध्ये अन्यत्वादिहेतौ अव्याप्तिः निरुक्तघटाभावस्यानिष्टसाध्यप्रति
योगितायाः साध्यतावच्छेदकसंबंधावच्छिन्नतया तदवच्छेदककालिके साध्याभावाधिकरणे हेतोः सत्त्वात् अतो सर्वत्र विशेषः आपि अधिकवारः ते
कपर्यायनिवेशे प्रागुक्तविशेषणाभावसाध्यक अव्याप्तिर्दुर्वारैव आमवृत्तित्वविशिष्टस्य साध्यस्य स्वरूपेणाभावत्वस्य यः स्वरूपेणाभावः यो
नस्य साध्यरूपतया स्वरूपस्यापि निरुक्तसंबंधत्वात् न्यूनवारकपर्यायनिवेशे अभावस्य कालिकेन यो भावः तस्य कालिकेन साध्यतायां कालिकावच्छि
तद्वत्त्वहेतावव्याप्तिः अभावाभावादि प्रतियोगितायाः साध्यसामान्यीयस्य तथा साध्यतावच्छेदकसंबंधावच्छिन्नसाध्यतावच्छेदकेतरा न्नाभा
नवच्छिन्नप्रतियोगिताकत्वनिष्ठत्वाच्च तदवच्छेदककालिकसंबंधस्य निरुक्तसंबंधात् तेन अन्यस्य साध्याभावाधिकरणतया तद्वृत्ति त्व वस्य
स्य हेतौ सत्त्वात् ४ ननु साध्यतावच्छेदकावच्छिन्नप्रतियोगिताकवृत्तित्वमेव निवेश्यतां किं तन्त्याभावत्वपर्यन्तनिवेशेनेति चेन्नावि का ने त्वस्य वापि
लिकेन यो भावः तस्य विषयीतायां साध्यतायां अव्याप्तिः कालिकस्यापि साध्यनिरूपितत्वं यद्वित्त्वनिष्ठप्रतियोगितं तदवच्छेदकत्वात् नचैवं
प्रतियोगितायां साध्यतावच्छेदकसंबंधावच्छिन्नसाध्यतावच्छेदकावच्छिन्नप्रतियोगिताकवृत्तित्वं नास्तीति वाच्यं तत्संबंधावच्छिन्नोषेय
त्वतत्संबंधप्रतियोगित्वयोरैक्येन विनष्टतासंसर्गप्रतियोगितायां साध्यनिष्ठायां साध्यतावच्छेदकविषयित्वसंबंधावच्छिन्नत्वसाध्यतावच्छे ॥३८॥
४यि ५यि

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

दकालसंबंधावच्छिन्नत्वयोः सत्वात् विषयीताया निरूक्तप्रतियोगिताकत्वसत्वेन निरूक्तप्रतियोगितायां निरूक्तप्रतियोगिताकवृत्तित्वसत्वात् अतोऽभा
वपदं ८ ननु अभावपदप्रवेशेपि कालिकसंबंधावच्छिन्नप्रतियोगिताकप्रमेयाभावस्य कालिकेन साध्यतायां अव्याप्तिः साध्यसामान्यीयं यत्प्रमेयमा
त्रनिष्ठं प्रतियोगित्वं तदवच्छेदककालिककालिकसंबंधेन साध्याभाववति हेतौ वृत्तित्वात् साध्यतावच्छेदकसंबंधावच्छिन्नसाध्याभाववृत्तित्वं नास्ती
ति नाशंकनीयं प्रमेयमात्रवृत्तित्वे सुतरां तद्वृत्तित्वात् निरूक्तसाध्याभावव्याप्यत्वस्य निरूक्तप्रतियोगिताविशेषणत्वेन तद्वारयोऽपि संयोगसंबंधावच्छि
न्नप्रतियोगिताकप्रमेयाभावस्य स्वरूपेण साध्यतायां तत्संबंधावच्छिन्नद्रव्याभाववद्धेतावव्याप्तिः कालिकसंबंधावच्छिन्नाभावस्य स्वरूपेण योऽभावः
तस्य साध्यरूपतया तदीयप्रतियोगितावच्छेदकस्वरूपेण साध्याभाववति द्रव्याभावरूपहेतौ वृत्तित्वात् न च तदीयप्रतियोगितायां साध्यतावच्छेदक
संबंधावच्छिन्नसाध्याभावव्याप्यत्वं नास्तीति वाच्यं तादृशाभावत्वस्य केवलान्वयितया तद्व्याप्यत्वस्य निरूक्तप्रतियोगितायामपि सत्वादिति चेन्नति
रूक्ताभावत्वसमनैयत्यस्य प्रतियोगितायां विवक्षया तत्राव्याप्तिवारणसंभवात् एतेन तादृशप्रतियोगिताकान्यव्याप्यत्वनिवेशेऽभावपद
गि व्यर्थं कालिकसंबंधावच्छिन्नविषयीतावच्छिन्नप्रतियोगिताकव्याप्यत्वाभाववत्त्वघटादिविषयितावृत्तित्वेन तद्व्याप्यतया कालिकसंबंधा
वच्छिन्नप्रतियोगिताकविषयित्वाभावस्य विषयितया साध्यतायामव्याप्त्यभावादिति परास्तं वन्हिमान् धूमादित्यत्र स्वरूपसंबंधावच्छिन्नस्य साध्या
भाववृत्तिसाध्यीयप्रतियोगित्वस्य निरूक्तप्रतियोगिकत्वाऽव्यापकत्वात् तत्संबंधावच्छिन्नप्रतियोगितायास्तत्संबंधावच्छिन्नाधेयतारूपतया वन्हिसं
योगप्रतियोगितायां साध्यतावच्छेदकावच्छिन्नत्वसाध्यतावच्छेदकसंबंधावच्छिन्नत्वयोः सत्वेन तादृशप्रतियोगिताकत्वस्य संयोगेऽपि सत्वा

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

॥४॥ त् निरुक्तप्रतियोगिताश्रयत्वाभावसत्त्वात् किंचिनु कालिकसंबंधावच्छिन्नत्वयोः सत्त्वेन तादृशप्रतियोगिताकत्वस्य संयोगेऽपि सत्त्वात् निरुक्त
प्रतियोगिताश्रयत्वाभावसत्त्वात् केचित्तु कालिकसंबंधावच्छिन्नप्रतियोगिताकप्रमेयाभाववत्साध्यके स्थले संयोगावच्छिन्नतदभाववत्साध्य
कस्थले या व्याप्तिः साध्यसामान्यीयनिरुक्तप्रतियोगिताकाभावत्वावच्छिन्नप्रतियोगितावच्छेदकसंबंधेन साध्याभावाधिकरणत्व
विवक्षया पारणीया प्रथमसाध्यकस्थले प्रमेयत्वावच्छिन्नप्रतियोगियां निरुक्तप्रतियोगिताकाभावत्वावच्छिन्नत्वाभावात् द्वितीय
स्थले च साध्यस्य कालिकावच्छिन्नप्रतियोगिताकाभावत्वावच्छिन्नस्वरूपावच्छिन्नप्रतियोगिताया प्रभावत्वावच्छिन्नत्वेऽपि साध्यतावच्छे
दकसंबंधावच्छिन्नप्रतियोगिताकाभावत्वावच्छिन्नत्वाभावादित्याहुः तन्न चिंत्यं तथासति प्रागुक्तविषयित्वाभाववत्साध्यकस्थले विष
यितानिरूपप्रतियोगिताप्रभावत्वावच्छिन्नत्वाभावेन तत्राव्याप्त्यसंभवात् अभावपदस्यावैयर्थ्यापत्तेः अत्रापि कालिकावच्छिन्नप्रति
योगिताकस्वाभाववत्तासंबंधेन कालिकसंबंधावच्छिन्नप्रतियोगिताकात्यंतप्रकारकप्रमाविशेष्यत्वाभावस्य साध्यतायां नि
रूक्तसंबंधाभावस्यापि साध्यरूपतया न प्रतियोगितावच्छेदकत्वरूपसंबंधेन न साध्याभावाधिकरणतामादायाव्या
प्तिः ~~साध्याभावाधिकरण~~ न संबंधप्रतियोगित्वतत्संबंधावच्छिन्नत्वोभयत्वयोरैक्येन संबंधवृत्तिप्रतियोगितायाः साध्यतावच्छे ॥४

दकसंबंधावच्छिन्नप्रतियोगिताकवृत्तित्वादतोऽभाववदं विलक्षणानुयोगित्वावच्छिन्नप्रतियोगित्वलाभार्थकं १० ननु घटान्योन्याभावसाध्यक
स्थले घटत्वरूपसाध्याभावेन साध्यीयप्रतियोगित्वं न वा समवायादिसंबंधस्तदवच्छेदकस्तादात्म्यस्यैव तदवच्छेदकत्वात् इत्युक्तमथु
वृत्ति रानाथेन ननु निरुक्तसाध्याभावसाध्यीयप्रतियोगित्वं प्रसिद्धाभेव न वेत्यादिना समवायस्य तदवच्छेदकत्वाप्रसिद्धि कथं संज्ञाच्छन्ने
द्वा तथाचरमादौ निरुक्तप्रतियोगित्वस्यैवाप्रसिद्धं दूषितेऽन्यघटान्योन्याभावाभावस्य प्रतियोगिस्वरूपत्वं भावात्तदा प्रसिद्धिसंभवात्
तथाच तादृशप्रतियोगित्वस्य घटादौ प्रसिद्धिसंभवेऽपि तदवच्छेदकसंबंधत्वस्य समवाये अप्रसिद्ध्या घटान्योन्याभाववान् घटत्वादि
त्यत्र तदवच्छेदकतादात्म्यसंबंधेन घटत्वरूपसाध्याभावाधिकरणे हेतोर्वृत्त्याऽव्याप्तिरिभावः नच त्वंतंताभावत्वं भेदत्वविरुद्ध
मेव धर्मिभेदधर्मद्वयेनाभावयोरैक्यस्य नियुक्तिकत्वात् तथाच घटान्योन्याभावाभावत्वावच्छिन्नप्रतियोगितायां साध्यीयत्वम
प्रसिद्धमतु तत्राह यद्वेति केचित्तु नत्वत्यंताभावत्वनिरूपितत्वस्य तादृशप्रतियोगिताविशेषणत्वे तादात्म्येन घटविशिष्टस्य योभे
दस्तस्य साध्यतायां साध्याभाववृत्तिसाध्यीयप्रतियोगितायां अत्यंताभावत्वनिरूपितत्वाप्रसिद्ध्याऽव्याप्तिरतस्तत्राह यद्वेति तथाचैत
त्कल्पे साध्यविशिष्टं यन्निरुक्तसाध्याभाववावच्छिन्नात्यंताभावत्वनिरूपितप्रतियोगित्वनिरुक्तसाध्याभाववृत्त्यत्यंताभेदत्वनिरूपितप्र

श्री ०

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

॥५ तियोगितावच्छेदकत्वान्यतरदवच्छेदकसंबंधेन साध्याभाववत्वं विवक्षितं साध्यवैशिष्ट्यस्य निरूपितत्वस्य निरूपितनिरूपितत्वा
न्यतरसंबंधेन अवच्छेदकतायां साध्यीयत्वाभावादेतावान् प्रयासः तादात्म्येन घटविशिष्टभेदसाध्यकस्थलेच निरुक्तप्रतियोगि
त्वाप्रसिद्धावपि तादात्म्यसंबंधावच्छिन्नघटनिष्ठावच्छेदकत्वमादाय व्याप्तिपरिहारः तन्निरुक्तसाध्याभाववृत्तित्वात् निरुक्तान्यतरे स्या ३
ण साध्यवत्वात् भेदत्वनिरूपितप्रतियोगितानिरूपितत्वाच्च अत्यंताभावत्वनिरूपितप्रतियोगितायां निरुक्तसाध्याभावत्वावच्छिन्नत्वा
निवेशे प्रागुक्तक्रमेण कालिकावच्छिन्नप्रतियोगिताकप्रमेयाभावस्य कालिकेन साध्यतायां कालिकावच्छिन्नप्रतियोगितामादाय तस्य स्व
रूपेण साध्यतायां कालिकावच्छिन्नतदभावानिष्टस्वरूपावच्छिन्नप्रतियोगितामादाय आपत्तिरितस्तदुपादानं अत्यंताभावत्वादिरूपकत्वग्रंथका
रोक्तदोषवारणार्थं अवच्छेदकतायां निरुक्ताभावीयावच्छिन्नत्वं न निवेशनीयं प्रयोजनविरहात् अप्रसिद्धत्वाच्च तत्र भेदत्वनिरूपितप्रतियो
गि गितानिरूपितत्वानिवेशे कालिकेन संयोगविशिष्टस्य समवायावच्छिन्नाभावे रूपत्वादावव्याप्तिः संयोगस्यापि साध्याभाववत्तया तद्वृत्ति
साध्यीयप्रतियोगितावच्छेदकतायाः कालिकेनवच्छेदकतया तेन च संबंधेन साध्याभाववत्स्वरूपे प्रसिद्धत्वात् अतस्तन्निवेशः इत्थं च सा
ध्यीयपो भेदत्वनिरूपितप्रतियोगितात दवच्छेदकत्वं तभाऽप्रतिध्वमेवेति भावः ननु घटान्यस्य कालिकेन प्रमेयवतो भेदस्य स्वरूपे ॥५॥

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ण साध्यतायां घटत्वहेतावव्याप्ति भेदत्वनिरूपित साध्यीयप्रतियोगितावच्छेदकतायाः साध्याभाववृत्तित्वात् कालिकावच्छेदेन वाच्य इति त
दवच्छेदककालिकेन साध्याभावस्य घटेऽपि सत्वादिति चेन्न अन्यतरावच्छेदको यो यस्तेन तेन साध्याभाववत्त्वस्य विवक्षितत्वात् अस्या
नुगमस्तु तादृशान्यतरत्वं दधिकरणतावत्ति रूपित वृत्तित्वाभाववत्त्वं व्याप्तिः तदन्तास्यावच्छेदक संबंधत्वव्यापकत्वसंबंधेन व्याप
क, कतायाञ्च स्वनिरूपितवृत्तिरूपतावच्छेदकत्वसंबंधेन प्रतियोगितावच्छेदकता घटकसंबंधेन साध्याभाववत्त्वं विवक्षितं किं प्रतियोगि
तावच्छिन्नान्यतरावच्छेदकसंबंधानुधावनेन वह्निमान् धूमादित्यादौ सर्वत्र साध्याभाववद्भेदस्य साध्यरूपतया साध्याभावे निरुक्त
प्रतियोगितावच्छेदकत्वमेवेति तत्र नाव्याप्तिः घटत्वात्यंताभाववस्य तन्मते घटभेदात्मकतया घटरूपे साध्याभावे साध्यीयप्र न
तियोगितावच्छेदकत्वविरहानिति घटत्वात्यंताभावे साध्यकस्थले नाव्याप्तिरिति चेन्न कपिसंयोगसाध्यकस्थले साध्याभा
ववद्भेदाप्रसिद्ध्याऽव्याप्तिसंभवादित्याहुः ॥ १२ परे तु ननु घटभिन्नं कपालत्वादित्यत्र निरुक्तप्रतियोगितावच्छेदकसमवाये
न घटरूपसाध्याभाववति कपालत्ववृत्तित्वेनाव्याप्तिः नच यादृशसाध्याभाववनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकीभूतस्तेन तदभा
हे

॥६॥ ववत्वं विशिष्टं तत्त्वतो न घटत्वरूपसाध्याभावनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकेन घटाधिकरणत्वमादाय दोषवदिति वाच्यं ॥ सम
वायावच्छिन्नघटत्वे दण्डत्वत्वावच्छिन्नप्रतियोगिताया घटत्व इव घटेपि सत्त्वेन दोषसंभवादित्याहुः अद्वेति॥ तथा च नि
रूपकप्रतियोगितातदवच्छेदकतान्यतरविशिष्टया साध्यतावच्छेदकसंबंधावच्छिन्नसाध्यतावच्छेदकावच्छिन्नप्रतियोगि
ताकाभावत्वावच्छिन्ननिरूपकतया तन्निरूपकाधिकरणतावन्निरूपितवृत्तित्वाभावो व्याप्तिः वैशिष्ट्यं च स्वाव
च्छेदकसंबंधावच्छिन्नत्वस्वाश्रयाधिकरण्योभयसंबंधेन एतल्लक्षणे घटत्वे दाभावाभावो न तद्भेदरूपः ॥ किं
त्वतिरिक्त एव ॥ इति न च भेदाभावे साध्यीयात्यंताभावत्वनिरूपितप्रतियोगिना घटत्वरूपसाध्याभावे भेद ६॥
त्वनिरूपितसाध्यीप्रतियोगिताया अवच्छेदकत्वेपि घटत्वे दाभावत्वावच्छिन्ननिरूपकतया निरूपकता
देनाभिन्नतया घटनिष्ठायां तस्यां तावच्छेदकतासामानाधिकरण्यं किंतु घटत्वनिष्ठमेव इति तादृशनि

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

रूपकनिरूपिताधिकरणत्वं नकपाले ऽस्तीति नाव्याप्तिः अत्र निरूपकतावच्छेदकताभावत्वनिरूपितप्रतियोगितायां साध्यतावच्छेद
कावच्छिन्नत्वानुपादाने विशिष्टसत्ताभाववान् गुणत्वादित्यत्र निरुक्तसंबंधेन निरुक्तप्रतियोगिताविशिष्टायासत्ताभावाभावत्वा
वच्छिन्ननिरूपकतातन्निरूपकाधिकरणत्वस्य गुणे सत्वादव्याप्तिः साध्यतावच्छेदकसंबंधावच्छिन्नत्वानुपादाने कालिकावच्छिन्नप्र
तियोगिताककालिकावच्छिन्नमहाकालवृत्तित्वविशिष्टाभावाभावस्य स्वरूपेण साध्यतायां कालिकावच्छिन्नायाकालिकानवच्छिन्नप्र
तियोगिताकसाध्याभावत्वावच्छिन्ननिरूपकतामादायाव्याप्तिः तन्निरूपकाधिकरणताया हेतुमति सत्वात् तन्निवेशे च कालिकसंबंधा
वच्छिन्नसाध्यतावच्छेदकसंबंधावच्छिन्नप्रतियोगिताकसाध्याभावत्वावच्छिन्ननिरूपकतातन्निरूपकाधिकरणत्वं महाकालभिन्ने
नास्ति महाकालवृत्तित्वविशिष्टस्य महाकालान्यस्मिन्नसत्वात् वैशिष्ट्यप्रतियोगितायां साध्यनिष्ठप्रतियोगिताकाभावत्वावच्छिन्न
त्वमात्रनिवेशे कालिकावच्छिन्नप्रतियोगिमयाभावस्य स्वरूपेण साध्यतायामात्मत्वहेतावव्याप्तिः स्वरूपावच्छिन्नसाध्यतावच्छेद
कसंबंधावच्छिन्नप्रतियोगिताकाभावत्वावच्छिन्ननिरूपकतायाधिकरणताया आत्मनि सत्वात् तादृशनिरूपकतायां साध्यनिरूपि
तायाकालिकसंबंधावच्छिन्नप्रतियोगिताकसाध्याभावत्वावच्छिन्नप्रतियोगितास्वरूपावच्छिन्नायाच पूर्वक्षणवृत्तित्वविशिष्टसा

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

२+ साध्यीयत्वस्य तत्त्वात् नच निरुक्तसाध्याभाववत्समनी

ध्यं नास्तीति मतीति सिद्धाभावत्वावच्छिन्नस्वरूपावच्छिन्नासाध्यीयप्रतियोगितान्नयो वैशिष्ट्यसत्वात् अतःसाध्यतावच्छेदकसं पत्ववृत्तित्वस्याव
बंधावच्छिन्नसाध्यतावच्छेदकेतरानवच्छिन्नप्रतियोगिताकाभावत्वावच्छिन्ननिवेश इत्यादुः नाच्चियम् पूर्वकल्पेपि घटभिन्नं कपालत्वात् इत्य च्छेदकतायां निवे
।२ आव्याप्तिवारणसंभवात् तथाहि समवायेन घटाधिकरणतायाः कपालेसत्वेपि साध्याभाववत्त्वावच्छिन्नाधिकरणतासामेव विवक्षणीयतया उक्तस्थले शान्नासंगतिरि
घटभेदत्वावच्छिन्नस्वरूपावच्छिन्नाधिकरणत्वतादृशभेदाभावत्वावच्छिन्नाधिकरणत्वयोर्विरोधेन निरुक्तभेदाभावत्वावच्छिन्नाधिकरणतया समवायावच्छि वाच्यं॥
न्नास्तत्र सत्वात् तद्धि येषु विन्नेदाधिकरणताया एव सत्वात् ।।१२ भिन्नं कपिसंयोगीति न्नं गुणत्वादित्यत्र कपिसंयोगरूप^ न्न
साध्याभावाधिकरणतायां विरहादव्याप्तिमाशंक्यातिक्तत्वेन समाधानं कृतं मच्चु रान्नचेन तत्कच्चं मद्याकल्पे संगच्छते तत्र सा
क॰ ध्यीयभेदत्वनिरूपितप्रतियोगितायामवच्छेदकत्वस्यासत्वात् अत्र नानात्वत्वनिरूपितप्रतियोगितायाः सत्वेपि एतत्कल्पे २+
भेदत्वस्य तत्राभावत्वयो विरोधेन तत्स्वसंबंधिकिमते अतएव कुसत्वमतिरिक्तसमवेतं इत्युक्तं दायज्ञागटीकायां श्रीकृष्णतर्कालं ।२
कारेण इति वाच्यं॥ तत्र समवेतासत्वस्य वृत्तिमात्रार्थकतायां वोपपद्यते रतिक्त पदार्थस्य समवेतत्वस्वीकारानौचित्यात् न हि सि ×छ्णं
न्निव समवेतसत्वस्य समवायावच्छिन्नवृत्तिवत्वमर्थः। अपितु कदाचित् यद्यपि कथंचित् संबंधेन वृत्तित्वमपि जन्य
पुनसवत्त्वं अमिलिता इत्यर्थमाह स्वामिक्तिताः। सामीप्यसंबंधेन संबंधितं दक्षचेऽ इतिचेदत्र समवायीय
०^ तादृशावच्छेदकतायां अप्रसिद्धत्वेपि समवायस्यैव तदवच्छेदकतया तेनातिरिक्तसाध्याभावाधिकरणताप्रसिद्धेः नचातिरिक्तपदार्थस्य समवायेनाधिकर
णत्वव६

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ते कपिसंयोगित्वे दण्डत्ववद्द्वितीयस्य कपिसंयोगिभेदात्मकतया साध्याभावे साध्यीयभेदत्वनिरूपितप्रतियोगितावच्छेदकत्वसत्ता
नदवच्छेदकस्वरूपेणातिरिक्तस्य तस्याधिकरणत्वाप्रसिद्ध्या नाव्याप्तिरिति बोध्यं॥१३॥ ननु कालिकेन प्रमेयवतोऽभेदस्य विषयि
तया साध्यत्वे तत्तज्ज्ञानत्वहेतावव्याप्तिः। कालिकस्यैवान्यतरावच्छेदकतया तेन साध्याभावस्य तज्ज्ञानवृत्तित्वात्। अत्र
केचिन्निरुक्तप्रतियोगितावनदवच्छेदकत्वाघटितान्यतरवैशिष्ट्यं निरूपकतायां पूर्वं निवेशितं तच्च न सामानाधिकरण्यघटि
तेन यत्संबंधेनापि तु स्वव्यापकत्वस्वावच्छेदकत्वोभयसंबंधेन तथा च साध्याभाववत्तावच्छिन्ननिरूपकतायां निरुक्त
प्रतियोगितावैशिष्ट्यविरहात् नाव्याप्तिरित्याहुः। वस्तुतस्तु विषयितायाः संसर्गत्वानभ्युपेतैव पूर्वापरकल्पयोर्नि
र्दोषता अन्यथा पूर्वकल्पे विषयितया वह्नेः साध्यत्वे तत्तज्ज्ञानत्वहेतावव्याप्तिः तथाहि साध्यविषयकेऽज्ञानभिन्ने साध्या
भावाधिकरणतासत्वात्तन्न साध्याभावाभाववत्वं तज्ज्ञानभेदेन च साध्याभाववत्तावच्छिन्नविषयताया असत्वाद्विषयितानतादृ
शप्रतीतिनियामक इत्यतिरिक्त एव साध्याभावाभावः स्वरूपेण तत्प्रतीतिनिर्वाहानुक्तं चात्र साध्याभावे साध्यीयप्रतियो
गिता नास्तीति ध्येयं॥१४॥ अत्र कपिसंयोग्येतद्वृक्षत्वादित्यत्राव्याप्तिवारणाय निरवच्छिन्नाधिकरणत्वं निवेशितं अत्रे
यमाशंका ननु कालिकादिसंबंधेन साध्याभावस्य निरवच्छिन्नाधिकरणताप्रसिद्ध्या आत्मत्वप्रकारकप्रमावि

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

सेष्यत्वाभावसाध्यकस्थलेऽव्याप्तिर्दुर्वारैवोभयाभाववत्त्वमेव निरवच्छिन्नत्वपदेन विवक्षणीयमतो नोक्तदोष इति वा
च्यं। तच्चासति कपिसंयोगरूपसाध्याभावस्य निरवच्छिन्नाधिकरणत्वाप्रसिद्धिमाशंक्य कपिसंयोगीभिन्नं गुणत्वादि
॥ज स॰ त्यत्र तादृशभेदाभावस्यातिरिक्तत्वाभ्युपगमे संदर्भविरोधः स्यात् न चावच्छिन्नत्वनिरवच्छिन्नवृत्तितावच्छेदकसंबंधा
वच्छिन्ननिरूपकताकत्वोभयाभाववत्त्वं विवक्षणीयमिति वाच्यं कालिकस्वरूपोभयावच्छिन्नप्रतियोगिताकविशे
ष्यत्वाभावस्य स्वरूपेण साध्यतायां अव्याप्तत्वहेतावव्याप्तेः। तादृशोभयसंबंधस्यैव साध्याभाववृत्तिसाध्यीयप्र
तियोगितावच्छेदकतया तादृशोभयावच्छिन्नाधिकरणतायां तद्घटाभावासत्वात् तद्वारणार्थं निरवच्छिन्नवृ
त्तितानवच्छेदकसंबंधानवच्छिन्नत्वस्य निरूपकताविशेषणत्वे कपिसंयोग्येतद्वृक्षत्वादित्यत्राव्याप्तिर्दुर्वारा वृक्ष
निष्ठसाध्याभावाधिकरणतायामवच्छिन्नत्वसत्वेऽपि निरवच्छिन्नवृत्तितावच्छेदकसंबंधानवच्छिन्नत्वस्य निरूप
कताविशेषणत्वेव ज्ञानुयोगिककपिसंयोगाभावप्रतियोगिकस्वरूपानवच्छिन्ननिरूपकताकत्वाभावात् उभया
भावसत्वादिति चेन्न केवलान्वयितावच्छेदकानवच्छिन्नत्वनिरवच्छिन्नवृत्तितावच्छेदकतानवच्छेदधर्मावच्छि ।ज।।

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

न्नसंसर्गताकनिरूपकताकान्यत्वघटितोभयाभावस्यविवक्षणीयत्वात् नोक्तदोषाणामवकाशः कालिकत्वस्यापिप्रमेयत्वावच्छिन्नवृत्तितावच्छेदकतावच्छे
दकत्वात् पुनरप्रसिद्धिरतः केवलान्वयितावच्छेदकावच्छिन्नत्वमिवेशः इति ध्येयं १५ वस्तुतस्तु विशिष्टसत्वं विशिष्टनिरूपिताधेयतासंबंधेन द्रव्य
त्वव्याप्यं तथा च प्रतियोगिकांतमाधेयता विशेषणं अनुपादेयमेव तदुपादाने हेतुतावच्छेदभेदेन कार्यकारणभेदापत्तेरित्युक्तं मथुरानाथेन अत्रेयमाशंका ननु
द्रव्यं घटत्वपटत्वोभयस्मादित्यत्र अतिव्याप्तिवारणाय प्रमाप्रकारतावच्छेदकहेतुतावच्छेदकसाध्याभाववद्वृत्तितानवच्छेदकत्वनिवेशस्यावश्यकतया अत्रापि कार
णभेदोऽस्त्येव इति चेन्न तस्य तस्य संबंधेन तुल्याभिप्रायेण एतत्कल्पाभिधानात् १६ ननु तथापि उभयत्वं उभयत्रैव पर्याप्तं न त्वेकत्रेति सिद्धांतादरे घटत्वया
न्नूघटपटोभयत्वादित्यादौ पर्याप्तिसंबंधेन उभयत्वहेतुकेऽतिव्याप्तिः घटत्वाभाववति हेतुतावच्छेदकपर्याप्तिसंबंधेन हेतोरवृत्तेः इत्याशंक्य साध्यसमानाधिकर
णत्वेन विशेषणीयत्वादित्युक्तं मथुरानाथेन ननु स एतद्वृक्षत्ववान् कपिसंयोगात् द्रव्यत्वमूलावच्छेदेन साध्याभाववद्वृक्षांतरनिरूपितवृत्तित्वाभावस्य हेतौ स
त्वादतिव्याप्तिरतः प्रतियोगिव्यधिकरणत्वेन अभावो विशेषणीयस्तथा च तथा च नोभयत्वहेतुकेऽतिव्याप्तिः घटत्वतदभाववद्भिन्नत्वस्य उभयत्वत्वावच्छे भ्रमत्वस्य
स्य देन घटवृत्तितया तदभावप्रतियोगिव्यधिकरणत्वाभावात् अत एव वृत्तित्वाभाव एव निरवच्छिन्नत्वेन विशेषणीय इति परास्तं घटनिष्ठएकत्वावच्छेदेन
प हेतोस्तादृशवृत्तित्वाभावसत्वादिति चेन्न तदनिरूपितप्रमेयत्वावच्छिन्नवृत्तितायाः धूमे सत्वेन साध्याभाववद्वृत्तित्वाभावस्य सत्वाद्वह्निमान् धूमादि
त्यत्राव्याप्तिरतः साध्याभाववन्मात्रवृत्तिधर्मावच्छिन्ननिरूपकताकवृत्तित्वाभावो विवक्षणीयः प्रमेयत्वावच्छिन्नवृत्तिताया तद्वन्मात्रवृत्तिधर्मावच्छिन्ननिरूपक
ताकवृत्तित्वादेस्तादृशनिरूपकतान्यूनवृत्तित्वेन निरुक्तनिरूपकतानवच्छेदकत्वात् न च प्रमेयत्वावच्छिन्नवृत्तितानिरूपकनिरूपकतानिरूपकता

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

देनाभिन्नावैतद्दत्वंनानिरूपकतान्यूनवृत्ति अपितु द्रव्यत्वावच्छिन्नएकैकसंयोगावच्छिन्नप्रयेत्वावच्छिन्नवृत्तितापन्नद्रव्यमात्रनिरूपितत्वादित्थं
च घटत्ववान् घटत्वतदभाववद्भिन्नयत्वादित्यत्रातिव्याप्तिर्दुर्वारैव साध्याभाववत्पटमात्रवृत्तिधर्मावच्छिन्नत्वस्य पर्याप्ति
संबंधावच्छिन्नउभयत्वनिष्ठवृत्तितानिरूपकनिरूपकतायामसत्वादेव उभयत्वमुभयत्रैव पर्याप्तमिति ग्रंथस्य उभयत्वा
वच्छिन्ननिरूपकताकपर्याप्तिसंबंधावच्छिन्नवृत्तितावदित्यर्थकत्वादेतादृशनिरूपकताकवृत्तित्वाभावः उभयत्व हेतौ
केवलान्वयीइति तत्रातिव्याप्तिर्दुर्वारैव एतेन उभयत्वस्य उभयत्वावच्छेदेन साध्यवद्वृत्तिपर्याप्तत्वात् साध्यसामानाधि
करण्यनिवेशे इत्यतिव्याप्तिरिति परास्तं साध्यवन्मात्रवृत्तिधर्मावच्छिन्ननिरूपकताकवृत्तित्वनिवेशेन उक्तसत्ताति
व्याप्तिवारणसंभवात् ॥१७॥ साध्यवद्भिन्नसाध्याभाववद्वृत्तित्वमिति लक्षणे साध्यतावच्छेदकेतरानवच्छिन्नसाध्यताव-
च्छेदकसंबंधावच्छिन्नावच्छेदकताभिन्नावच्छेदकत्वानिरूपितसाध्यवन्निष्ठप्रतियोगिताकभेदवद्वृत्ति साध्याभाववन्निवेशस्य सा
ध्यवन्निष्ठप्रतियोगिताकभेदमात्रस्य निवेशे संयोगी द्रव्यत्वादित्यत्र तद्व्यक्तिभेदवति व्यक्त्यंतरे द्रव्यत्वे हेतौ वृत्ताव
तिव्याप्तेः अवच्छेदकतायां साध्यतावच्छेदकावच्छिन्नत्वस्य साध्यतावच्छेदकेतरानवच्छिन्नत्वस्य चानिवेशे महा

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

नसीयवह्निमान् धूमादित्यत्रातिव्याप्तिः वह्निमद्वृत्तित्ववति महानसीयवह्न्यन्यत्ववद्वृत्तित्वाभावस्य हेतौ सत्त्वात् एवं सं
योगी द्रव्यत्वादित्यत्राव्याप्तिः घटसंयोगिभिन्नवृत्तिसंयोगाभाववद्वृत्तित्वस्य हेतौ सत्त्वात् यदि तत्र संयोगवद्भिन्नवृत्ति
संयोगाभाववद्वृत्तित्वाभावस्य सत्त्वान्नाव्याप्तिरित्युच्यते तदा संयोगप्रतियोगित्वान्यतरसंबंधेन वह्निसाध्यकमहान
सीयवह्न्यन्यत्वान्यतरत्वादित्यत्र महानसीयवह्निमद्वृत्तिवह्न्यभाववद्वृत्तित्वाभावस्य हेतौ सत्त्वादिति व्याप्तिरत
स्तदुत्तरं निवेशः तथा च साध्यतावच्छेदकावच्छिन्नप्रतियोगिताकपर्याप्त्यनुयोगितावच्छेदकरूपवत्तिअवच्छेदकताकत्वं त
वच्छेदकता दर्थः वृत्तित्वं च स्वावच्छेदकतात्वावच्छिन्नप्रतियोगिताकपर्याप्त्यनुयोगितावच्छेदकत्वसंबंधेन एतेन साध्यतावच्छेदका
वच्छिन्नत्वनिवेशेऽपि पूर्वोक्तातिव्याप्तिरिति निरस्तं साध्यतावच्छेदकसंबंधावच्छिन्नत्वमपि तत्र निवेश्यं। अन्यथा यत्किंचित्सं
बंधेन साध्यवतो भेदनिवेशे वह्निमान् धूमादित्यत्र समवायेन वह्निमतो भेदस्य पर्वतादौ सत्त्वाद् व्याप्तिः। संयोगे
नैं द्रव्यमात्रस्याव्याप्यवृत्तितया वह्न्यभावस्य संबंधसामान्येन साध्यवद्भेदनिवेशः धूमवान् वह्नेरित्यत्र संबंध
सामान्येन धूमवतो भेदवद्वृत्तित्वं धूमाभावस्यायोगोलकादौ सत्त्वात् अतिव्याप्तिर्ध्येयं॥ साध्याभावोऽपि साध्यतावच्छेदकसं
बंधावच्छिन्नसाध्यतावच्छेदकावच्छिन्नप्रतियोगिताको बोध्यः। अन्यथा सावच्छिन्नवृत्तिसमवायावच्छिन्नवह्न्यभाव
ध्यं

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

मादाय वन्हिमान् धूमादित्यत्राव्याप्तेः यद्दिच साध्यवद्भिन्नवृत्तिसाध्यतावच्छेदकसंबंधावच्छिन्नप्रतियोगिताकसाध्याभाववद्वृत्तित्वाभावं आदाय स
र्वत्राव्याप्तिवारणमित्युच्यते साध्यवद्भिन्नवृत्तियः कालिकत्वावच्छिन्नसाध्याभावः यश्च द्रव्यं नास्तीति प्रतीतिसिद्धः साध्यप्रतियोगिकोऽभावः त
१० दुभयमादाय धूमवान् वन्हेरित्यत्रातिव्याप्तिरेव दोष इति ध्येयम् अथैवं प्रतियोगिना संबंधेन वन्हिसाध्यकवन्ह्यभावमहानसीयवन्ह्यभा
१० वान्यतरत्वहेतावतिव्याप्तिः वन्हिमद्भिन्नवृत्तिमहानसीयवन्हित्वावच्छिन्नप्रतियोगित्वसंबंधावच्छिन्नवन्हिसामान्याभाववद्वृत्तित्वाभावस
त्वात् न च तदभावस्याव्याप्यवृत्तितया वन्ह्यभावेऽपि सत्वादिति वाच्यं घटाभावादेर्व्याप्यवृत्तित्वेऽपि गुणत्वसामानाधिकरण्यतदभावसामा
नाधिकरण्यरूपविरुद्धधर्माध्यासापत्त्या तस्यापि भिन्नत्वमतस्तमादाय न साध्यपदव्यावृत्तिसंभव इत्यभिप्रायेण यत्त्वित्यादिना द्रव्यत्वाभा
वाभावमादाय तद्व्यावृत्तिदानात् प्रतियोगितासंबंधावच्छिन्नाभावस्यापि भिन्नत्वात् एवं प्रकारेण वन्हिव्यक्तेः प्रतियोगितासंबंधेन साध्यतायां १०
महानसीयवन्ह्यभावत्वहेतावतिव्याप्तिरिति चेन्न साध्यतावच्छेदकतात्वावच्छिन्नप्रतियोगिताकपर्याप्त्यनुयोगितावच्छेदको यो धर्मः स्वय १०
श्च साध्यतावच्छेदकसंसर्गतावच्छेदकताख्यावच्छिन्नप्रतियोगिताकपर्याप्त्यनुयोगितावच्छेदकमहानसीयवन्हिमान्वन्ह्यभाववत्वा
न् महानसीयवन्हिसंयोगेन वन्हिमान् धूमादित्यत्र च उक्तक्रमेण प्रतियोगितया वन्ह्यभावं शुद्धसंयोगेन वन्ह्यभावं चादायातिव्याप्तिर

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ता तोऽवच्छेदकप्रतियोगिकत्वं अनिवेश्यावच्छेदकतात्वावच्छिन्नप्रतियोगिकत्वं पर्याप्त्यंशे निवेश्यमिति ध्येयम् घटत्वघटाकाशसंयोगान्यतराभाव
साध्यकस्थले अव्याप्तिर्दत्ता मथुरानाथेन घटाकाशसंयोगाभावसाध्यकस्थले साध्यस्य केवलान्वयितया न भाव्याप्तिवारणप्रयासनौचित्या
दन्यतराभावस्य साध्यता घटाकाशसंयोगमादायैवाव्याप्तिरित्यभिप्राये नैव घटाकाशयोरुपादानं साध्यतावच्छेदकघटकताच संयोगत्वेनैव निवेति
ध्येयम् घटसंयोगत्वेनाकाशसंयोगत्वेन च पृथगवच्छेदकघटकत्वेऽपि केचित् १९ यद्वा घटाकाशसंयोगघटत्वान्यतराभावाभावोऽतिरिक्तः मा
घटाकाशसंयोगघटत्वादीनामननुगततया तथात्वस्य वक्तुमशक्यत्वात् इति माथुरी अथातिरिक्ताभावकल्पनैवुया निखिलघटत्वस्य
स्वरूपकल्पनयाच गौरवमिति संयोगमहत्त्वरूपकल्पने वोचितादृति चेन्न प्रत्येकघटवृत्तिसहस्रसहस्रसंयोगेऽभावत्वस्य पृथक्पृथ
क् स्वरूपकल्पनामपेक्ष्यातिरिक्ताभावकल्पनैव लघीयसीति साधु विभाव्यं २० साध्यवत्प्रतियोगिकान्योन्याभावासामानाधिकरण्यं इति ल
क्षणे प्रतियोग्यवृत्तित्वेन भेदो विशेषितो मथुरानाथेन न त्वन्योन्यपदं व्यर्थं साध्यवद्वृत्त्यंताभावस्य प्रतियोगिवृत्तित्वेन लक्षणाघटकत्वादि
चेन्न धर्मिभेदस्य धर्मात्यंताभावरूपतया वह्निरूपत्वप्रतियोगिवृत्तित्वेन वह्निमद्भेदस्य लक्षणाघटकत्वात् वह्निमान् धूमादित्यादावव्याप्तिः
अतः स्ववृत्ति अन्योन्याभावत्वनिरूपितप्रतियोगित्वाश्रयावृत्तित्वं अभावे विशेषणं देयं तथाच एतल्लाभार्थमेवान्योन्यपदं अथवा स्वनिरूपि

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

तंयत्विं,चित्प्रतियोगितायावृत्तित्वंस्ववृत्तियत्विं,चिदनुयोगितानिरूपिताप्रतियोगिताश्रयावृत्तित्वंवानिवेश्यंव्याप्तिवारणं तथाच
अयंघटएतत्वात्इत्यत्राव्याप्तिः घटात्यंताभावस्य घटवद्भेदरूपतयाघटत्वनिष्ठप्रतियोगितायावृत्तित्वस्यैत्रसत्वादिति साध्यवन्नि
ष्ठप्रतियोगितानिरूपितद्भेदत्वावच्छिन्ननिरूपकताधिकरणतावदवृत्तित्वमेवतदर्थः इत्तिनान्यान्यपदनिवेशेऽपितद्वदत्यंताभा
वमादायाव्याप्तितादवस्थ्यमितिध्येयम् २१ अन्योन्याभावश्च प्रतियोगिवृत्तित्वेनविशेषणीयः तेनसाध्यवतोव्यासज्यवृत्तिधर्माव-
च्छिन्नप्रतियोगिताकान्योन्याभाववतिहेतौवृत्तावपिनासंभवइत्युक्तं,मथुरानाथेनतत्वभावस्यसाध्यतायांसंयोगसमवायादिरेवसा
ध्याभाववृत्तिसाध्यीयप्रतियोगितावच्छेदकसंबंधरूपतमातेनसाध्यवद्भेदवतिहेतोरवृत्तित्वान्नाव्याप्तिसंभावनाव्यासज्यवृ
त्तिधर्मावच्छिन्नप्रतियोगिताकभेदस्यातिरिक्तत्वात् संयोगसमवायेनतद्भेदाप्रसिद्ध्यातमादाय दोषासंभवादितिचेन्न। अभावाभावेप्र
दाभावस्यातिरिक्तएव इतिमते स्वरूपसंबंधेनसाध्यवद्भेदत्वविवक्षयैवासंभवानिधानात् २२॥ सकलेति साकल्यं साध्याभावव- ९९
तोविशेषणं साध्याभाववविशेषणत्वेनतत्तद्व्यक्तित्वावच्छिन्नाभाववतोऽप्रसिद्ध्या अधिकरणाप्रसिद्ध्याऽसंभवापत्तेरित्युक्तमप्यु
च

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

रानाचेन । ननु तद्दृश साध्याभावाप्रसीमाधिकरणत्वं गुणादावेव प्रसिद्धमतो नासंभव इति चेन्न साध्याभावविशेषणत्वे साध्य
स्याभावाभाव घटितत्वेन सोमसा हेतुमन्य सत्ताद्दृष्टाभावं अन्य संबंधावच्छिन्नसाध्याभावं चादाया व्याप्तिविरहात् साध्यताव
च्छेदक संबंधावच्छिन्नत्वं तदितरधर्मानवच्छिन्नत्वं चाभावपादेयमेव व्यभिचारिणी कालिक संबंधावच्छिन्नाभाव घटितसाध्या
भाव सोम स्याप्रयोगोत्कादावसत्वेऽपि हृदावृत्तित्वावच्छिन्नाभावादेरपि सकलं तद्गत तयात तद्दृ दैतस्तोमस्याधिकरणा
प्रसिद्ध्याव्याप्त्यापि व्याप्तिः ॥ एवं च हृदावृत्ते स्वरूपसमावायावच्छिन्नाभावस्यापि सकलानर्गलत्वे तया गुणादेरपि तद्वृत्ति
तकूटाधिकरणत्वं तु त्य संभवो दुर्वार एव इति ध्येयं ॥२३॥ ननु कालिक संबंधेन साध्याभाववस्य हेतुमति सत्वात् वह्निमान्धूमा
वह्न x दित्यादावव्याप्तिः अत साध्याभाव [illegible] निसाभ्यी प्रतियोगितावच्छेदक संबंधेन तद्वाच्यं तथा च साध्याभावे साकल्य विशेष
णदानेकच असंभवः कालिक संबंधावच्छिन्न प्रतियोगिताकाभाव प्रकारक प्रमा विशेष्यत्वाभाव साध्यकस्थले कालिकसंबं
व तादृश संबंधतया तेन संबंधेन साध्याभावाधिकरणस्तोमाधिकरणत्वस्य जन्येमहाकाले च सत्वेन तत्राप्रसिद्ध्यानयकास्या
नु । नचाभावे साकल्य विशेषणस्य कायामत्याकचांचित्संबंधेन साध्याभावत्वनिवेशात्तिप्रायेण वह्निमान्धूमादित्यादौ कालि

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

०१ केनसाध्याभाववत्त्वप्रादाभावव्याप्तिरितितल्लौहेद्रूपसंबंधानिवेशे व्याप्तेर्दुर्वारत्वादिति वाच्यं। तदनिवेशेनैकालिकेन साध्या
१२ भाववत्तोऽप्यधिकरणाप्रसिद्ध्याऽव्याप्तिवारणाभिधानस्य संदर्भविरोधापत्तेः प्रत्युत तत्र साध्याभाववत्तोऽप्यधिकरणेऽहेतोर्वृत्त्याऽव्याप्ति
रिवेव वक्तुमुचितत्वमिति चेन्न स्वरूपेण साध्याभाववत्त्वमेवेदानीं निवेशनीयं लाघवात् घटान्यत्वं पटत्वादित्यत्रापि घटत्व
स्वरूपसाध्याभाववद्घटितकूटस्य स्वरूपेणाधिकरणत्वाप्रसिद्धेरिति न संगतिरित्येषः ॥२४॥ किंचिदनवच्छिन्नसाध्याभावा
धिकरणताव्यापकतावच्छेदकं यद्धर्मावच्छिन्नाभावत्वं तद्धर्मवत्त्वस्यैव विवक्षितत्वात् व्यापकताघटकाभावे निरवच्छिन्नवृत्तिक
त्वं प्रतियोगिवैयधिकरण्यं वा निवेशनीयं प्रयोजनविरहादित्युक्तमपरितनाधेन। ननु द्रव्यं विशिष्टसत्त्वादित्यत्र द्रव्यत्वाभाव
वति गुणादौ सत्तारूपविशिष्टसत्ताभावाभाववत्त्वात् तत्प्रतियोगितावच्छेदकत्वाद्दिति व्याप्तिरिति प्रतियोगिवैयधिकरण्य
स्य निरवच्छिन्नवृत्तिकत्वस्य वा व्यापकताघटकाभावे तस्यावश्यकतया कथं प्रयोजनविरहाभिधानं कथं वा पार्श्चिमीक ०१
पिसंयोगादित्यत्राति व्याप्त्यभिधानं कपिसंयोगरूपाभावे प्रतियोगिवैयधिकरण्यस्य निरवच्छिन्नवृत्तिकत्वस्य वाऽसत्त्वेनता १२
ऽनिवे

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

दृष्टाभावांतरप्रतियोगितानवच्छेदकत्वस्य कापि संयोगाभावत्वे सत्वादिति चेन्न व्यापकताघटकाभावे तयोरन्यतरनिवेशे निरुक्ता
तिव्याप्तिदानार्थं पक्षधर्मावच्छिन्नाभावेऽपि प्रतियोगिवैयधिकरण्यनिवेशावश्यकतया तदपेक्षया लाघवात् साध्याभाववन्निरू
पितवृत्तितावच्छेदकीभूतानुयोगितानिरूपितप्रतियोगितानवच्छेदकत्वमेव हेतुत्वाभाववत्वानिवेशनीयमतो नोक्ताव्याप्त्यति
व्याप्ती इति ध्येयं॥ ननु वह्न्यभाववद्ध्रदादौ कालिकेनाव्याप्यत्वेन वा तादृशाभाववद्धूमाभावाभावविषयकज्ञाने धूमाभावा
भावसत्वात् उक्तधूमाभावज्ञानत्वस्य निरुक्तप्रतियोगितानवच्छेदकत्वाद्वह्निमान् धूमादित्यादावव्याप्तिः उक्ताभावे वृत्तित्वस्य
स्वरूपेण निवेशेऽव्याप्तिवारणेऽपि भावहेतुकव्यभिचारिण्यतिव्याप्तिः हेतुतावच्छेदकसंबंधेन वृत्तित्वनिवेशे सत्ताव
न् जातेरित्यत्र तादृशवृत्तित्वाप्रसिद्ध्याऽव्याप्तिः न च हेतुतावच्छेदकसंसर्गातिरिक्तो यो हेतुतावच्छेदकसंबंधेन वृत्तिहे
तुप्रतियोगिकसंबंधः तदनवच्छिन्नत्वमेव निवेशनीयं वह्निमान् धूमादित्यादौ स्वरूपसंबंधेन संयोगेन वा वह्न्यभावव
त्तिवृत्तिमान् योऽभावस्तत्प्रतियोगितानवच्छेदकत्वस्य धूमाभावत्वे सत्वाल्लक्षणसमन्वयः धूमवान् वह्नेरित्यत्रातिव्या
प्तिवारणाय जातेरित्यत्र सत्तावाञ्जातेरित्यत्र व्याप्तिवारणाय प्रतियोगिकोक्तसत्तावान् प्रमेयादित्यत्र समवायेन हेतु

त्ति

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

तायामव्याप्तिः स्वरूपस्यापि हेतुमत्प्रतियोगितया तदवच्छिन्नवृत्तितायां निरुक्तसंबंधावच्छिन्नत्वविरहात् । अतो हेतुतावच्छेदकसंबंधेन वृत्तिमत्त्वमपि

०३ हेतुत्वांशे निवेशितमिति वाच्यम् अजन्यमहाकालान्यतरत्वस्य साध्यतायां कालिकेन प्रमेयस्य हेतुतायामव्याप्त्यापत्तेः तत्र साध्याभाववत्ति कालिकेन

वृत्तेरप्रसिद्धेः स्वरूपावच्छिन्नवृत्तितायां च निरुक्तहेतुमत्प्रतियोगिक संबंधावच्छिन्नत्वस्यासाधारण्यसंभवादिति चेन्न यत्किंचित्प्रतियो

१३ गित्वविशिष्टावच्छेदकत्वनिष्ठावच्छेदकताभिन्ना हेतुतावच्छेदकसंसर्गतावच्छेदकतात्वावच्छिन्नप्रतियोगिताक पर्याप्त्यनुयोगितावच्छेद

करूपावृत्तित्व हेत्वभावावच्छिन्नत्वोभयाभाववत्त्वमेव वृत्तितायां निवेश्य सकलदोषवारणात् । अवृत्तिकरणं चस्यावच्छेदकतात्वावच्छिन्नप्र च

तियोगिताक पर्याप्त्यनुयोगितावच्छेदकत्वसंबंधेन तद्धेतावभावांतस्यैव तादृशवृत्तित्वमिति तत्प्रतियोगितानवच्छेदकत्वं हेत्वभावे सुलभ

मेयव्यभिचारिणि तु साध्याभाववन्निरूपितहेतुतावच्छेदकसंबंधावच्छिन्न हेत्वभावाभाववत्त्वावच्छिन्नवृत्तितायां तदुभयाभावसत्त्वान्नाति

व्याप्तिः वह्नित्वावच्छिन्नप्रतियोगितेक संयोगेन वह्नेर्हेतुतायां व्यभिचारिणि जाति व्याप्तिः एकत्वावच्छिन्नप्रतियोगिक

कसंसर्गावच्छिन्न हेत्वभावत्वावच्छिन्नवृत्तितायां हेतुतावच्छेदकसंबंधावच्छिन्नत्वाभावेन निरुक्तरूपवत्तित्वघटिता

नयाऽभावासत्त्वादिति किन्त्वंतमवच्छेदकतादिशेषणं दिशेषणरूपेणासंसर्गतानवच्छेदकत्वपदमेतत्कल्देयमेव अन्यथा स्वावच्छिन्नास्व ०३
१३

व

जलवृत्तित्वविशिष्टद्रव्यत्वस्याव्याप्यवृत्तितया तन्निरूपितकत्वसत्त्वात्संगतिः । न च तादृशाधेयता संबंधेन जलत्वावच्छिन्नाकाशत्वसाध्यकव्याप्या
रूपावच्छिन्नत्वोपादानादिति वाच्यं जलत्वसमानाधिकरणगीताकावेत्वावच्छेदकावच्छिन्नवद्वृत्तिजगद्वृत्तिभिन्नत्वोक्त्या रूपव्याप्यवृत्तितानिरूप
कत्वानिवेशसमभेयत्वे गगनान्तत्वं गगनवाच्यत्वान्तरत्वेन गगनवाच्यत्वेन पर्याप्तवंचादृश्यव्याधिकरणधर्मावच्छिन्नाभावविनेव
लक्षणसमन्वयसंभवे प्रतियोग्यवृत्तित्वेत्यादिग्रन्थासंगतिरिति चेन्न यत्प्रतियोगितावच्छेदकव्याख्यानादिस्यावच्छेदकावच्छिन्न
सामानाधिकरण्यं तदन्यप्रतियोगिताकत्वरूपव्याप्यवृत्तितानिरूपकत्वाभिवेशात् तवाच प्रमेयत्वेन गगनाभावस्य स्वस्वसमाना
धिकरणस्यावच्छेदकमेयत्वावच्छिन्नवद्वृत्तित्वेन लक्षणघटकत्वात् अधिकरणधर्मीतद्भिन्नत्वाभावस्यावश्यकत्वान्न मूलग्रन्थासंगति
रिति एतेन जगवृत्तित्वभिन्नत्वसामान्यतद्वृत्तित्वेनमपेक्ष्य वाच्यत्वेन घटाकाशीयप्रतियोगितावच्छेदकावच्छिन्नवृत्तित्वजगद्वृत्ति
त्वतस्यगृहनयानादवाच्छिन्नाकाशापरिच्छेदावपि पञ्चमं ज्ञेयत्वादित्याद्यनाव्याप्तिरिति ॥१॥ श्री ॥

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri